

## Ideekonkursi teemaga seonduv materjal "Hiidlased Vabadussõjas 1918–1920"

28. novembril 1918 alanud Eesti Vabadussõda seadis vastloodud iseseisva Eesti riigi ähvardava ohu alla. Punaarmee ründas Narvat ajal, mil Eesti rahvaväe loomine oli alles alanud. Rindele suudeti saata vaid 2200 meest, lisaks 14 000 kaitseliitlast. Suur osa oli vabatahtlikel, kellest omakorda suure osa moodustasid kooliõpilased. Puudus relvastus ja varustus, väljaõpe oli puudulik. Sellistes tingimustes edenes Punaarmee kiiresti. 1919 aasta jaanuari lõpuks oldi Tallinnast vaid 40 km kaugusel Valklas, Lõuna Eestis vallutati Tartu, Valga, Võru.

Kuid siiski alustati võitlust oma riigi eest. Esimene mobilisatsioon kuulutati välja juba 1918. aasta novembri lõpul. Eesti sõjavägi ehitati üles lahinguolukorras, suur tähtsus oli liitlastelt saadud relvastus ja varustus. 1919. aasta novembriks oli Eesti sõjaväes toidul ca 100 000 meest, novembris ja detsembris toimunud lahingutes Viru rindel pani Eesti armee välja 85 000 meest. Venemaa 160 000-meheline armee ei suutnud kaitsest läbi murda. 3. jaanuaril 1920 jõustus vaherahu, mis päädis Taru rahu sõlmimisega 2. veebruaril 1920.

Kuigi Vabadussõda ei puudutanud otseselt Hiiumaad, andsid oma panuse meie riigi kaitsmisel ka hiidlased. Praegustel andmetel mobiliseeriti esimesed hiidlased juba 5.-6. detsembril 1918. Mittetäielikel andmetel osales Vabadussõjas vähemalt 806 hiidlast, 11 meest autasustati Vabadusristiga, oma elu kaotas lahingute või haiguse tagajärjel 54 meest.

Hiiumaa Muinsuskaitse Selts alustas andmete kogumist Vabadussõjas osalenud hiidlaste kohta juba mitut aastat tagasi. Esialgse nimekirja koostas Mart Mõniste, eelmise aasta lõpul liitus tööga Enn Veevo. Eeskujuks on töö, mida on teinud Viljandis tegutsev Vabadussõja Ajaloo Selts, kes on kogunud andmeid Vabadusristi kavaleride, Vabadussõjas langenute ja Vabadussõja mälestusmärkide kohta.

Tänaseks on valminud hiidlastest vabadussõjalaste nimekirja teine versioon **806** kinnitatud nimega, lisaks ligi 500 mobiliseeritud, kelle osalemine sõjas vajab täpsustamist.

Töö andmete kogumisega ja täpsustamisega jätkub nii arhiividest kui inimestelt mälestusi kogudes. Hiiumaa Muinsuskaitse Seltsi eesmärgiks on panna kokku teos, mis lisaks nimele, sünniajale ja väeosale kirjeldaks pisut ka igat üksikut inimest ja mis ilmuks Eesti Vabariigi juubeliaastal 2018.

Hiiumaa on ainus maakond, kus puudub Vabadussõja mälestusmärk. See osutus probleemiks 2015. aastal Kärđlas peetud Võidupüha paraadil, kui selgus, et Hiiumaal puudub koht, kuhu asetada mälestuspärg. Osa hiidlastest langenute nimed on Haapsalu mälestusmärgil, kuid kõigi langenute mälestus väärrib esiletõstmist ka kodusaarel.

Hiiumaa Muinsuskaitse Selts on algatanud Vabadussõja mälestussamba rajamise idee. Koostöös maavalitsuse ja omavalitsusega on mälestussamba asukohaks valitud Pühalepa kiriku esine plats. Loodame, et Tartu rahu 100. aastapäevaks on ka Hiiumaal koht, kus mälestada siit pärit kodanikke, kes andsid Vabadussõjas oma elu Eesti vabaduse ja iseseisvuse eest.

Vabadussõjas langenud, kes teadaolevalt on pärit Hiiumaalt (54 nime):

Perenimi	Eesnimi	Isanimi	Sünniaeg	Vald	Surmaaeg	Surmakoht
Antam	Johannes	Siim	30.02.1891	Käina	8.08.1919	Novopjatnitskoje k
<b>Edasi</b>	Priidu	Jüri		Suuremõisa	7.02.1920	Haiglas
<b>Eller</b>	Oskar	Gustav	17.04.1898	Kärdla	22.06.1919	Rodenpois /Trt.Sv.Hg
<b>Espenbaum</b>	Jakob	Peeter	20.05.1988	Kõrgessaare	4.02.1920	Võru PR Hg
Freiberg	Gustav	Madis	01.10.1892	Suuremõisa	14.02.1920	Tr.3.Sv.Hg
Hellman	Aleksander	Juhan	26.02.1892	Suuremõisa	14.12.1919	
<b>Hinno</b>	Peeter	Jaan	3.12.1883	Käina	21.08.1919	Tl.2.SV.Hg
<b>Jakobson-Valton</b>	Valter	Hans		Käina	28.01.1920	Tr.3.Sv.Hg
Jeromin	Nikolai	Anna		Suuremõisa	1919	
Juhe	Aleksander	Peeter	04.07.1892	Suuremõisa	6.02.1920	Vaivara Hg
Junmann	Madis	Peeter	18.07.1883	Kõrgessaare	5.03.1919	Tl.Sv.Hg
<b>Kallas</b>	Andrei	Feodor		Suuremõisa	16.07.1919	
Kangur	Theodor-Gottfried	Friedrich		Suuremõisa	4.03.1919	Orava mõis
<b>Karu</b>	Johannes	Hans	15.10.1893	Käina	26.05.1919	Rebase küla
<b>Kerm (Kõrm)</b>	Peeter			Kärdla	8.08.1919	Novopjatnitskoje k
Kessel	Gustav	Mihkel	12.05.1898	Kõrgessaare	16.07.1919	Kebi jõgi ????
Kibuspuu	Karl	Johannes	19.09.1899	Kärdla	4.06.1920	
<b>Klee</b>	Gustav	Anna	7.03.1888	Kõrgessaare	15.08.1919	Panejeva k/Vilj. Sv.Hg
Koppel	Jakob			Kõrgessaare	27.03.1920	
<b>Kärner</b>	August	Laas	8.06.1898	Käina	27.06.1919	Tr.Sv.Hg/Loode j
<b>Käsn</b>	Julius	Juhan	29.09.1899	Emmaste	19.07.1919	Pihkva rindel
<b>Kääramees</b>	Rudolf	Johannes	12.09.1898	Käina	19.07.1919	Fomkina küla
Köök	Vladimir	Andrus	20.10.1898	Kõrgessaare	24.05.1920	Tl.1.SV.Hg
Laid	Johannes	Jüri		Kõrgessaare	15.02.1919	Ikino küla
<b>Laupa</b>	Priidu	Priidu	12.06.1897	Suuremõisa	22.06.1919	Skangali mõis
<b>Lees</b>	Aleksander	Jakob		Kõrgessaare	28.06.1919	Koiva-Siile kõrts
<b>Maalmeister</b>	Johannes	Jaan	7.05.1883	Käina	7.08.1919	Narva j
Maivel	Toomas	Siim	25.09.1888	Käina	20.12.1919	Haiglas
<b>Must</b>	Kustav			Kõrgessaare	??	??
<b>Mäeltsemees</b>	Eduard	Juhan	23.12.1898	Käina	7.01.1920	Haiglas

Nigu	Johannes	Aleksander	21.10.1884	Emmaste	12.04.1920	ImastuHg
Nurst	Eduard	Mihkel	01.04.1900	Emmaste	15.04.1920	Tl.Sv.Hg
Oja	August	Maria	18.04.1897	Emmaste	26.12.1919	2. Div. Hg
<b>Paat</b>	Villem	Johann	25.08.1895	Suuremõisa	18.12.1919	Kriuscha k
<b>Pail</b>	Aleksander	Johan	27.09.1890	Suuremõisa	31.08.1919	Tal.Sv.Hg
<b>Paju</b>	Paul	Juhan	20.11.1900	Suuremõisa	16.07.1919	Sajevo k
Plaaser	Gustav	Nikolai		Suuremõisa	15.02.1919	Ilkino-Fitinka k
<b>Prikk</b>	Villem	Peeter	23.12.1883	Käina	12.09.1919	Tr.1.Sv.Hg
<b>Põllu</b>	Johannes	Peeter	4.11.1891	Kõrgessaare	1920	
<b>Põllu</b>	Karl	Juhan	19.10.1899	Kõrgessaare	16.07.1919	Zahodtsõ k
Pärn	Martin	Juhan		Emmaste	12.08.1919	Gorka
<b>Rakki</b>	Sergei	Peeter		Suuremõisa	25.04.1919	Kudrova k
Rätsep	Eduard	Gustav		Kärdla	4.07.1919	Haiglas
Samm	Priidu	Madis		Suuremõisa	1.08.1919	
<b>Süld</b>	Magnus	Kaarel	1.05.1895	Emmaste	6.08.1919	1.Div.Hg
<b>Tamberg</b>	Aleksander	Jüri	17.06.1895	Käina	4.03.1919	Tl.2.Sv.Hg
<b>Tamm</b>	Johannes	Juhan	5.06.1898	Kõrgessaare	5.01.1920	Haigus
Tarning	Karl	Peeter		Kärdla	25.04.1919	Stakelni j
Tee	Johannes	Peeter	6.05.1893	Kõrgessaare	11.09.1919	Tl.1. Sv.Hg
<b>Teras</b>	Evald	Peeter	27.11.1899	Kärdla	18.12.1919	Tl.1.Sv.Hg
Tänavsuu	Hermann	Juhan	31.03.1897	Käina	8.02.1920	Tr.3.Sv.Hg
<b>Vakku</b>	Johannes	Jaan	08.12.1892	Käina	30.08.1919	1. Div.Hg
Viin	August	Jüri		Kõrgessaare	14.03.1919	Haiglas
<b>Õunapuu (Aunapuu)</b>	Johannes	Aleksander		Emmaste	19.12.1919	Haiglas